

תורה שבעל פה

בית, חינוך ומשפחה

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון — (15×4) — 60 נקודות
פרק שני
אנ: — (10×4) — 40 נקודות
פרק שלישי
סך הכול — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (60 נקודות)

ענה על ארבע מן השאלות 1-5 (לכל שאלה — 15 נקודות).

1. "טובים השניים מן האחד"

- א. (1) אליעזר עבד אברהם ערך מבחן כדי למצוא ליצחק כלה בעלת תכונה מסוימת. מהי התכונה הזאת, ומדוע חשוב שלכלה של יצחק תהיה דווקא תכונה זו?
- (2) אליעזר עבד אברהם ביקש רשות מבני המשפחה של רבקה לקחת את רבקה ולהשיא אותה ליצחק. מה הייתה התגובה של בני המשפחה, ומה למד רש"י מתגובה זו בנוגע לנישואין?
- (7 נקודות)
- ב. (1) בנוגע למצוות פרייה ורבייה כתב בעל ספר החינוך: "והמבטלה ביטל עשה, ועונשו גדול מאוד". הסבר את הטעם למצוות פרייה ורבייה, וכתוב מדוע עונשו של המבטל מצווה זו גדול מאוד.
- (2) לפי הרמב"ם, הסבר מדוע ילדים צריכים להיוולד במסגרת נישואין בלבד.
- (8 נקודות)

2. יצר ויצירה

- א. הרב יצחק בר ששת (הריב"ש) דן במקרה שבו אישה התלוננה שהשכן שלה הטריד אותה. לאישה לא היו הוכחות או עדים, והשכן הכחיש את טענותיה כלפיו.
- (1) מה פסק הריב"ש בעניין העונש לשכן, ומדוע?
- (2) הריב"ש קבע כמה הוראות שנועדו למנוע מן השכן להטריד אישה זו. כתוב שתי הוראות.
- (7 נקודות)
- ב. "והיה מחניך קדוש" (דברים, כ"ג, ט"ו) — הסבר ציווי זה. (3 נקודות)
- ג. יש כמה הנחיות המיועדות לגברים ולנשים שנמצאים שעות רבות יחד במסגרת מעורבת. ציין שלוש מן ההנחיות האלה. (5 נקודות)

3. קידושין ונישואין

- א. המילים "ארוס" ו"ארוסה" בשינוי סדר האותיות הן "אסור" ו"אסורה".
למילה "אסור" יש שתי משמעויות הסותרות זו את זו.
(1) מה הן שתי המשמעויות?
(2) הסבר כיצד כל אחת מן המשמעויות האלה באה לידי ביטוי בחיי הזוג בתקופת האירוסין.
(6 נקודות)
- ב. במשנה יש שני ביטויים לתיאור פעולת הקידושין: "האישה מתקדשת" ו"האישה נקנית".
הסבר מהי המשמעות של כל אחד משני הביטויים האלה. (5 נקודות)
- ג. נוהגים לקדש אישה בטבעת. כתוב שני נימוקים למנהג זה. (4 נקודות)

4. מחויבויות שבין איש לאשתו

- א. בנוגע לנדוניה שהאישה מכניסה לבית בעלה, הדין הוא שה"קרן" נשארת של האישה, והבעל זוכה ב"פירות".
(1) הסבר מהי "קרן" ומה הם "פירות", וכתוב דוגמה אחת שבה דין זה של הנדוניה בא לידי ביטוי.
(2) למה נועדו ה"פירות" שהבעל זוכה בהם?
(9 נקודות)
- ב. (1) הסבר מהי "כתובה".
(2) "אסור לו לאדם שישא את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה" (בבא קמא, פט, ע"א).
מהו הטעם להלכה זו?
(6 נקודות)

5. גירושין

- א. "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" (ערכין, פרק ה', משנה ו').
(1) הסבר דין זה.
(2) כתוב שני מצבים שבהם מקיימים דין זה הלכה למעשה.
(7 נקודות)
- ב. (1) על פי חז"ל, לאחר הגירושין, על מי מן ההורים מוטלת האחריות לגדל את הבנים, ועל מי מהם מוטלת האחריות לגדל את הבנות? בתשובתך התייחס לגיל הילדים.
(2) על פי הרב אליעזר וולדינברג ("ציץ אליעזר"), ציין מהו העיקרון שעל פיו קובעים מי מן ההורים יגדל את הילדים לאחר הגירושין, והסבר כיצד עיקרון זה מתיישב עם הקביעה של חז"ל שעליה כתבת בתת-סעיף הקודם, ב(1).
(8 נקודות)

עליך לענות על פרק שני או על פרק שלישי, לפי התכנים שלמדת.**פרק שני** (40 נקודות)

אם למדת **פרקים א'-י"א מן החוברת**, ענה על ארבע מן השאלות 6-10 (לכל שאלה – 10 נקודות).

6. בניית הבית

א. "דריש רבי עקיבא: איש ואשה, זכו – שכינה ביניהן, לא זכו – אש אוכלתן" (סוטה, יז, ע"א).

- (1) הסבר דרשה זו על פי מדרש האותיות של המילים "איש" ו"אשה".
 - (2) "זכו – שכינה ביניהן" – הסבר ביטוי זה על פי פירוש אחד למילה "זכו".
- (6 נקודות)

ב. "אמר רב: לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו..." (בבא מציעא, נט, ע"א).

- (1) הסבר מהי "אונאת אשתו".
 - (2) על פי המשך דברי רב, מדוע אדם צריך להיזהר באונאת אשתו?
- (4 נקודות)

7. מצוות עונה

א. על הפסוק "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית, ב', כ"ד), כתב הרמב"ן: "לבשר אחד – הוולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד, לשון רש"י. ואין בזה טעם, כי גם הבהמה והחיה יהיו לבשר אחד בוולדותיהם. והנכון בעיניי, כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן, אבל יבוא הזכר על איזה נקבה שימצא וילכו להם".

- (1) הסבר את הביטוי "והיו לבשר אחד" על פי פירוש רש"י, והסבר את הנימוק של הרמב"ן לדחיית פירוש זה.
 - (2) על פי הרמב"ן, מה מייחד את הקשר שבין איש לאישה?
- (8 נקודות)

ב. גילויי החיבה והקרבה בין בני זוג צריכים להיות בצנעה ולא בפרהסיה. מדוע? (2 נקודות)

8. טומאה וטהרה

א. "... לא מחיצת ברזל חוסמת בעדו, אלא ערוגה של שושנים... הגבורה המיוחדת שנמצאת בכל יהודי

מונעת בעדו מלעשות מעשה" (הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, חמש דרשות, עמ' 65).

הסבר ציטוט זה בהקשר של חיי הנישואין. (4 נקודות)

ב. ספר החינוך הציע שני טעמים לטבילה במקווה:

1. "כדי שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה".
 2. "יש בטבילה רמז אל הטובל שינקה נפשו מכל חטא".
- לפי כל אחד מן הטעמים, הסבר מדוע הטבילה היא במים. (6 נקודות)

9. כיסוי ראש

א. (1) הרב משה פיינשטיין פסק שאישה נשואה רשאית להקל ולגלות מעט שערות משיער ראשה. הוא הוכיח זאת מדרשת הפסוק "ופרע את ראש האשה" (במדבר, ה', י"ח).

הסבר את הוכחתו מדרשת הפסוק.

(2) בגמרא מסופר שקמחית הקפידה הקפדה מיוחדת בנוגע לכיסוי ראשה.

מה הייתה ההקפדה המיוחדת של קמחית, ומה היה שכרה של קמחית בעבור הקפדה זו לפי דבריה?

(7 נקודות)

ב. הרב שלמה אבינר ציטט את הפסוק "הַנָּךְ יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ..." (שיר השירים, ד', א') בהקשר של הטעם לחובה של אישה נשואה לכסות את ראשה.

הסבר את הטעם לחובה זו לפי הרב שלמה אבינר. (3 נקודות)

10. שאלות קצרות

ענה בקצרה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף — 5 נקודות).

א. "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות..." (תענית, פרק ד', משנה ח').

ציין שני מאפיינים של הבגדים שלבשו בנות ירושלים בימים אלה, וכתוב את הנימוק שהוזכר במשנה לאחד מן המאפיינים האלה.

ב. גבר ואישה שנוסעים לבדם במכונית, לא בשעת הדחק ולא במקום סכנה, אינם עוברים על איסור ייחוד אם מתקיימים שני תנאים. כתוב את שני התנאים.

ג. ציין שתי פעולות שהעדים צריכים לעשות במעמד החופה, והסבר מדוע עליהם לעשות פעולות אלה.

עליך לענות על פרק שני או על פרק שלישי, לפי התכנים שלמדת.

פרק שלישי (40 נקודות)

אם למדת **פרקים א'-ו', י'-י"ד מן החוברת**, ענה על ארבע מן השאלות 11-15 (לכל שאלה – 10 נקודות).

11. בניית הבית

א. "דריש רבי עקיבא: איש ואשה, זכו – שכינה ביניהן, לא זכו – אש אוכלתן" (סוטה, יז, ע"א).

- (1) הסבר דרשה זו על פי מדרש האותיות של המילים "איש" ו"אשה".
 - (2) "זכו – שכינה ביניהן" – הסבר ביטוי זה על פי פירוש אחד למילה "זכו".
- (6 נקודות)

ב. "אמר רב: לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו..." (בבא מציעא, נט, ע"א).

- (1) הסבר מהי "אונאת אשתו".
 - (2) על פי המשך דברי רב, מדוע אדם צריך להיזהר באונאת אשתו?
- (4 נקודות)

12. התנהלותה של משפחה

א. בנוגע לחזרה לארץ-ישראל אמר יעקב אבינו לנשותיו:

"רְאֵה אֲנִי אֶת פְּנֵי אַבְיָכָן כִּי אֵינֶנּוּ אֵלַי כְּתָמֹל שְׁלֹשׁ... וְאַתָּה יִדְעָתָן כִּי בְּכָל כַּחַי עֲבַדְתִּי אֶת אַבְיָכָן. וְאַבְיָכָן הִתֵּל בִּי וְהִחֲלַף אֶת מְשַׁכְרְתִּי עֲשָׂרַת מָנִים... וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלֶּאךָ הֵא-לֵהִם בְּחִלּוֹם יַעֲקֹב... עָתָה קוֹם צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלְדְּתְךָ" (בראשית, ל"א, ה'-י"ג).

- (1) מהי השאלה שמתעוררת מן הדברים של יעקב?
 - (2) מה למד הרלב"ג מן הדברים של יעקב בנוגע להתנהלות של משפחה?
- (5 נקודות)

ב. (1) בנוגע להצלחה כלכלית כתב רבנו ניסים (הר"ן):

"ולפי זה יהיה אמת בצד מה, שיוכל העשיר לומר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה".

(רבנו ניסים, דרשות הר"ן)

- מדוע יש "אמת בצד מה" בטענת העשיר?
- (2) הסבר את הנאמר בתורה בנוגע לטענה זו.
- (5 נקודות)

13. קרבה בין האיש לאישה

- א. על הפסוק "על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית, ב', כ"ד), כתב הרמב"ן: "לבשר אחד – הוולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד, לשון רש"י. ואין בזה טעם, כי גם הבהמה והחיה יהיו לבשר אחד בוולדותיהם. והנכון בעיניי, כי הבהמה והחיה אין להם דבקות בנקבותיהן, אבל יבוא הזכר על איזה נקבה שימצא וילכו להם".
- (1) הסבר את הביטוי "והיו לבשר אחד" על פי פירוש רש"י, והסבר את הנימוק של הרמב"ן לדחיית פירוש זה.
- (2) על פי הרמב"ן, מה מייחד את הקשר שבין איש לאישה?
- (8 נקודות)
- ב. גילויי החיבה והקרבה בין בני זוג צריכים להיות בצנעה ולא בפרהסיה. מדוע? (2 נקודות)

14. סוגה בשושנים – קרבה וריחוק בחיי הזוגיות

- א. "... לא מחיצת ברזל חוסמת בעדו, אלא ערוגה של שושנים... הגבורה המיוחדת שנמצאת בכל יהודי מונעת בעדו מלעשות מעשה" (הרב יוסף דב הלוי סלוביניצ'יק, חמש דרשות, עמ' 65).
- הסבר ציטוט זה בהקשר של חיי הנישואין. (4 נקודות)
- ב. ספר החינוך הציע שני טעמים לטבילה במקווה:
1. "כדי שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה".
 2. "יש בטבילה רמז אל הטובל שינקה נפשו מכל חטא".
- לפי כל אחד מן הטעמים, הסבר מדוע הטבילה היא במים. (6 נקודות)

15. שאלות קצרות

- ענה בקצרה על שניים מן הסעיפים א-ג (לכל סעיף – 5 נקודות).
- א. "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות..." (תענית, פרק ד', משנה ח').
- ציין שני מאפיינים של הבגדים שלבשו בנות ירושלים בימים אלה, וכתוב את הנימוק שהוזכר במשנה לאחד מן המאפיינים האלה.
- ב. גבר ואישה שנוסעים לבדם במכונית, לא בשעת הדחק ולא במקום סכנה, אינם עוברים על איסור ייחוד אם מתקיימים שני תנאים. כתוב את שני התנאים.
- ג. "כל תורה שאין עימה מלאכה סופה בְּטִלָּה וגוררת עוון" (שולחן ערוך, ציטוט מאבות, פרק ב', משנה ב').
- על פי השולחן ערוך, מהו הנימוק לקביעה זו, ומהו היחס הנכון בין לימוד תורה לעשיית מלאכה?

בהצלחה!